

ГОВОРИТЬ МУЗИЧНА МОЛОДЬ

Марк-Єфрем Новакович

«БАТЬКО» АМЕРИКАНСЬКОЇ МУЗИКОЛОГІЇ ОТТО КІНКЕЛЬДЕЙ

Останнім часом в український науковий обіг увійшло багато праць, присвячених історії європейського музикознавства. Але і донині маловідомою для нас залишається американська академічна музика і музикологія. У статті поданий узагальнений огляд історії та передумов становлення музикології як наукової дисципліни в американській системі освіти, а також аналіз діяльності провідних американських науковців першої половини ХХ ст., зокрема професора Отто Кінкельдея (Otto Kinkeldey), котрий зробив вагомий внесок у розвиток та піднесення музикології до рівня академічної науки на американському континенті.

Відомо, що безпосередній вплив на формування американської музикологічної школи здійснило європейське музикознавство, яке в другій половині ХІХ ст. виокремилася в самостійну університетську дисципліну. Першими навчальними закладами, що ввели музикологію в науковий обіг стали німецькі університети, в яких предметом лекцій з музики постають питання естетики та історії музики. Уляна Граб зазначає, що загальні засади університетського навчання, на яких будувалася освітня реформа німецького університету, створили ідеальні передумови входження музикології в систему гуманітарних університетських наук на основі спільного методологічного фундаменту.¹ Музикологія здобуває визнання особливої мистецтвознавчої дисципліни зі своєю складною специфікою.

На початку ХХ століття розширюється коло інтересів музикологів. У цей час формуються провідні музикознавчі школи Німеччини та Австрії: віденська школа Гвідо Адлера, берлінська школа Філіпа Шпітти та Германа Кречмара, ляйпцизька школа Гуго Рімана, мюнхенська школа Адольфа Зандбергера, стразбурзька школа Густава Якобшталя. Оскільки осередками німецько-австрійських музикологічних шкіл первинно були (і є) університети з їх основними структурними підрозділами – кафедрами, то наукові зацікавлення професора, що очолює кафедру, визначають спрямування її навчально-дослідної діяльності. Така система університетської музикології спеціалістів широкого профілю “методично та методологічно заклала міцну основу для подальшої реалізації студентом власних наукових пошуків

¹ Граб У. Музикологія як університетська дисципліна. Львів: Видавництво Українського Католицького Університету, 2009. С. 24.

у різноманітних галузях музикознавчої науки”². По завершенню навчання музиколог як висококваліфікований науковець міг займатися бібліотечною, музейною, архівною справою, працювати музичним критиком, викладачем вищих музичних навчальних закладів та університетів. На початку XX століття надзвичайно престижними вважалися бібліотечна справа та архівознавство. Ці професії були важливими для зміцнення та поповнення наукової бази і користувалися великим авторитетом на теренах Західної Європи та Америки. Розширення сфери практичного застосування музикології сприяло появі професій лектора, музичного редактора, музичного драматурга, працівника видавничої справи.

Сформований у струнку систему організаційно-навчальних та наукових принципів німецько-австрійський зразок академічного вивчення музики вплинув на розвиток нової галузі не лише на європейському, а й на північноамериканському континенті, де розвиток науки про музику, а згодом і музикознавства відбувся із певним запізненням. Це явище зумовлене не лише географічним розташуванням Америки, а й певною мірою ментальністю та численними соціокультурними чинниками. Наприкінці 1890-х рр. професор кафедри церковної музики та гимнології Гартфордської теологічної семінарії Вальдо Селден Пратт у своєму есеї зауважив, що американські музиканти не позиціонувалися як самостійна група через низький інтелектуальний рівень тогочасних знань про музику та байдужість до вивчення «сфери наукової сторони музики». Натомість науковець стверджує, що вчення про музику повинне досягнути рівня високоінтелектуальних наук на зразок біології, політичної економії чи літератури³.

Те, що твердження Вальдо Пратта були залишені поза увагою протягом, щонайменше, 10 років, свідчить не про байдужість американського суспільства до музики, а радше про іншу концепцію її сприйняття. У великих американських містах, де матеріальне благополуччя перетиналося із прагненням до високої культури, відвідування концертів та приватних музичних вечорів було загальноприйнятою практикою. Володіння музичними інструментами, мистецтво співу та акомпанементу (переважно для жінок) вважалося обов’язковим критерієм визначення високого рівня вихованості та освіченості, до уваги бралось моральне та естетичне осмислення музики. Видання та виконання нових музичних творів викликали жваву дискусію, аналіз та критику у колах американської інтелігенції. Важливою складовою цього культурного процесу було написання та публікування рецензій, нарисів та критичних заміток у книгах, журналах і газетах, зорієнтованих на широке читацьке коло. Однак, незважаючи на всі позитивні аспекти такої практики, саме масовість та розуміння музичної журналістики як професії, що приносить дохід, стало своєрідним блокатором для втілення ідеї Пратта щодо вивчення «наукової сторони музики»⁴. На думку американського музиколога 2 пол. XX століття Річарда

² Граб У. Музикологія як університетська дисципліна. С. 30.

³ Crawford R. “The American Musicological Society 1934–1984”. Philadelphia, Pennsylvania: The American Musicology Society. С. 2.

URL:https://books.google.com.ua/books?id=0_5jfG0cTr4C&pg=PA11&lpg=PA11&dq=musicology+in+america&source=bl&ots=pL (дата звернення 14.11.2019 р.)

⁴ Crawford R. The American Musicological Society 1934–1984. С. 3.

Кравфорда, в американському суспільстві кінця XIX – початку XX ст. не знаходилося вагомої причини, окрім індивідуальної зацікавленості, для впровадження і дослідження історії музики. Відсутність сформованої на американському континенті методологічної та пошукової бази для вивчення музикознавства як академічної університетської дисципліни унеможлилювали його позиціонування в якості професії, а зводилися до захоплення у вільний від роботи час⁵.

Незважаючи на відсутність сприятливих умов для праці поза сферою професійного спрямування, у першому десятилітті в Америці утворюється група прогресивних науковців, активна діяльність котрих призведе до кардинальних перемін у системі вивчення музики. Так, зокрема, непересічною в цьому процесі є постать зачинателя американської музикології Оскара Соннека (1873–1928). Потяг до наукових досліджень у сфері музики при відсутності змістовних музичних фондів та бібліотек в Америці спрямовує молодого науковця до навчання за кордоном. Після повернення з Німеччини напередодні свого тридцятиріччя Соннек розпочинає процес упорядкування великої музичної колекції у бібліотеці Конгресу. Усвідомлюючи практичну відсутність американської музикологічної традиції, вчений докладає зусиль для формування власної. Не маючи зв'язку з науковцями-одномудцями (яких у той період було ще надзвичайно мало), спільно із викладачами музики В. Праттом, Альбертом А. Стенлі та іншими Соннек засновує Американську секцію Міжнародного Музичного Товариства, яка повноцінно функціонувала до початку I Світової війни. У воєнні та повоєнні роки після розпуску Міжнародного Музичного Товариства і його Американської секції та припинення публікування європейської музичної наукової періодики американські музиканти у співпраці з Оскаром Соннеком започатковують музичний журнал «The Musical Quarterly» (Музичний щоквартальник) – перше американське наукове видання, повністю присвячене дослідженню музики.

Очевидно, що відсутність у повоєнні роки європейської музикознавчої спільноти певною мірою перешкодила американським музикологам відродити товариство наукового дослідження музики. Однак наприкінці 1920-х рр. у колах європейських та американських науковців відновлюється інтерес до професійного поглибленого дослідження музики, і в 1927 році у Базелі засновується Міжнародне Музикологічне Товариство. Саме в цей період у Сполучених Штатах Америки музикологія вводиться як самостійна дисципліна у навчальні плани коледжів та університетів. У 1930 році уперше в американській освітній системі в Корнелльському університеті затверджується посада професора музикології, яку посів уже відомий на той час музикант і бібліотекар Отто Кінкельдей – в майбутньому сподвижник і очільник американської музикологічної школи⁶.

Здобувши у 1890 році фах літературознавця та філософа в Університеті Нью-Йорка, Кінкельдей з 1900 по 1902 рік вивчає музику під керівництвом Едварда МакДауеда у Колумбійському університеті. Як і більшість прогресивних науковців свого часу з 1902 року він продовжує свої студії з мистецтвознавства у Берлінському

⁵ Crawford R. The American Musicological Society 1934–1984. С. 4.

⁶ Grout Jay D. "Kilkendey, Otto." The New Grove Dictionary of Music and Musicians. London : Macmillan Publishers Limited, 1980. Vol. 10. С. 68.

університеті під керівництвом Германа Кречмара та Королівському Академічному Інституті церковної музики в Берліні під керівництвом музичного педагога, композитора і диригента Роберта Радеке, одночасно займаючи пост органіста та кантора Американської церкви Берліна. У 1906–1907 Пруський парламент направив Отто Кінкельдея в пошукову експедицію герцогськими, церковними та міськими бібліотеками центрально-німецьких земель з метою опису та каталогізації музичних книг та рукописів. Повернувшись до Берліна, Кінкельдей завершує навчання захистом та публікацією дисертації на тему «Орган та клавір у музиці XVI століття» – вагомого досягнення у науковому спрямуванні музикологічної школи Кречмара⁷.

З 1909 року Кінкельдей викладає орган і теорію музики в університеті Бреслава (Вроцлава) і завідує бібліотекою Королівського академічного інституту церковної музики при університеті, а через рік читає лекції з історії музики на філософському факультеті та здобуває почесне звання професора. Попри пропозицію очолити спеціально створену музикознавчу кафедру університету, у 1915 році в розпал I Світової війни Отто Кінкельдей змушений повернутися до Америки, де він очолить музичний відділ публічної бібліотеки Нью-Йорка. У післявоєнні роки науковець здійснить ряд поїздок до Німеччини, Франції, Італії, Іспанії для поповнення бібліотечного фонду науковими працями та цінними нотними виданнями. З 1923 по 1927 рік д-р Кінкельдей очолює кафедру музики Корнелльського університету. Під його керівництвом протягом 1924–1925 рр. уперше в Америці був проведений семінар з музикології та захищені перші дисертації з історії музики.

У 1930 році Кінкельдея запрошено на посаду університетського бібліотекаря та керівника спеціально створеної кафедри музикології – першої в американській історії та першої за почесністю серед усіх заснованих в подальшому. Час його праці в університеті Корнеллу співпав з періодом Великої депресії. Мізерна кількість коштів, виділених на утримання бібліотеки, відсутність фондів для зберігання книг, нестача кваліфікованих працівників – все це перешкоджало Кінкельдею втілювати свої плани в реальність. Однак, незважаючи на брак фінансування, йому все ж вдалося привезти з Німеччини декілька основних комплектів цінних видань, які і до сьогодні перебувають у колекції бібліотеки⁸.

Протягом усіх років університетської діяльності вчений здійснив величезний внесок у розвиток бібліотекарства та музикології в національному масштабі. Він був одним із засновників Асоціації музичних бібліотек та Американського музикологічного товариства (AMS), яке розпочало свою роботу в 1931 році. Перебуваючи на посаді президента, а згодом (після виходу на пенсію) і почесного президента AMS Отто Кінкельдей реалізував проект введення музикології в навчальні плани провідних американських університетів, за що його охрестили «батьком американської музикології». При створенні методологічної бази предмету вчений керувався

⁷ Caplan H., Donald Jr., Grout J., Shepherd G. F. "Otto Kinkeldey".

URL: https://ecommons.cornell.edu/bitstream/handle/1813/18406/Kinkeldey_Otto_1966.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення 16.11.2019 р.)

⁸ Cornell University Library History: Cornell's University Librarians: Otto Kinkeldey. Cornell: Cornell University Library. URL: <http://rnc.library.cornell.edu/libraryhistory/librarians/kinkeldey.html> (дата звернення 16.11.2019)

власним досвідом німецької музичної науки і стверджував, що широкий інтелектуальний кругозір, високі стандарти і відданість музиці – якості, необхідні для опрацювання будь-якої теми⁹.

За час праці в університеті під керівництвом Отто Кінкельдея було написано і захищено десятки дисертацій, а сам вчений був авторитетним та зразковим не лише для музикологів, а й для широкого кола науковців. Його колеги відзначали, що «Немає жодного серйозного американського музиколога нашого покоління, який би свідомо не відображав зв'язок з ідеалом науки, що втілений д-ром Кінкельдеєм», «Він належав до останнього покоління музикознавців, для яких було можливим вільно почуватися в будь-якій області своєї дисципліни; він був, мабуть, останнім великим «універсалом» цієї сфери. Його розуміння основ будь-якої проблеми відзначалося ясністю та компетентністю»¹⁰.

Не менш важливу роль Отто Кінкельдей відіграв і в міжнародній музичній спільноті. На конгресі Міжнародного музикологічного товариства, який вперше відбувся за межами Європи – у Нью-Йорку в 1961 році, право розпочати роботу конгресу вітальним адресом було надано Кінкельдею, що свідчить про авторитетний статус вченого у міжнародному науковому середовищі. Американські музикознавці стверджують, що саме Кінкельдею належить роль з'єднуючої ланки між європейською та американською музикологією. Отримавши блискучу освіту в Німеччині та вагомий практичний досвід в Європі, Отто Кінкельдей створив чудове підґрунтя для успішного розвитку науки про музику на американському континенті. Саме йому вдалося відстояти музику як науку проти численних насмішок так званих «практикуючих» музикантів і тим самим, в кінцевому рахунку, запровадити музикологію як предмет вивчення в аспірантурі практично кожного американського університету¹¹.

Попри невелику кількість опублікованих д-ром Кінкельдеєм наукових та публіцистичних праць, кожна із них відзначається авторитетністю та ретельністю опрацювання. Глибинні знання історії мистецтв, літератури, археології, палеографії, акустики та інших гуманітарних дисциплін давали можливість науковцю охопити широке коло тем, присвячених не лише питанню музики, а й історії та методології університетської освіти.

Отто Кінкельдей був одним із перших дослідників інструментальної музики епохи Відродження. Фундаментальною науковою працею вченого стала дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії «Орган та клавир у музиці XVI століття» захищена у 1909 році в Берліні. До публіцистичного доробку музиколога увійшло понад 10 ґрунтовних нарисів з питань історії мистецтва. Серед них особливої уваги заслуговують: «Соло-Мадригал Луццаска Луццаскі», написаний впродовж 1907–1908 рр.; історична робота «Музика у Сілезії», опублікована у Ляйпцигу в 1913 р.; «Єврейський майстер танцю в період Ренесансу Ґульємо Ебрео» 1928 р.; «„Школа музики“ Томаса Робінзона: лютнева книга шекспірівського часу» та інші¹².

⁹ Reese G. Otto Kinkeldey. *Journal of the American Musicological Society*. Vol. 19. No. 3, Autumn, 1966. С. 1. URL:<http://jams.ucpress.edu/content/19/3/433.2> (дата звернення 17.11.2019).

¹⁰ Caplan H., Donald Jr., Grout J., Shepherd G. F. Otto Kinkeldey.

¹¹ Reese G. Otto Kinkeldey. *Journal of the American Musicological Society*. С. 2.

¹² Grout Jay D. Kinkeldey, Otto. *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*. С. 68.

Після повернення на батьківщину Кінкельдей, натхнений високим рівнем європейської музичної освіти, скеровує свою увагу на розвиток вчення про музику на теренах Америки. Так, зокрема, у своєму есеї «Музика в університетах Європи та Америки», опублікованому в 1915 році, музиколог здійснює порівняльну характеристику європейської та американської теоретичної бази для вивчення музики та аргументовано пояснює переваги першої. Історію американського музикознавства вчений подає у нарисі «Американська наука і музика з 1876 року», а проведені на початку 30-х років XX ст. реформи в системі освіти вчений описує в статті «Музикологія в американських коледжах та університетах» (1934)¹³.

Ряд наукових праць Отто Кінкельдея присвячено питанню організації навчального процесу в коледжах та університетах. Так, до прикладу, публікації на тему «Наука про музику та університет», «Викладач музики та бібліотека», «Підготовка студента коледжу до навчання в аспірантурі» є цінними методологічними розробками для формування у студентів вмій та навичок, необхідних для подальшої праці в науковій галузі.

Цікавими з точки зору не лише теорії, а й філософії музики є праці пізнього періоду: «Надії та Мрії», «Сапфічна ода», «Що ми знаємо про музику», «Поняття парафоніста та його значення», «Музика Сфер». У публікації 1937 року «Музика майбутнього: фантазії» знаходимо надзвичайно цікаві думки вченого: «Якби музикант міг володіти звуковими ефектами так само, як художник фарбами, якби він міг поєднувати свої тони і обертони, свої тембри і відтінки в нескінченному розмаїтті без допомоги штучних звукорежисерів, які ми нині називаємо музичними інструментами, і якби, нарешті, він міг зафіксувати отриману складну звукову криву на такому стабільному середовищі, як звукова плівка, яка здатна акустично відтворити записане за допомогою електричного апарату, він досяг би автономії і незалежності художника». Таким чином Кінкельдей висловив ідеї, які стануть реальними щонайменше через 10 років¹⁴.

У своїй науковій праці вчений розробив потужну методологічну базу для подальших наукових досліджень музики. Ідеї Кінкельдея були перейняті його наступниками і до сьогодні успішно втілюються в численних музикологічних дослідженнях американських науковців.

¹³ Hill R. Kinkeldey Otto. *MGG Die Music in Geschichte und Gegenwart*. Munchen: Deutscher Taschenbuch Verlag, 1989. В 7. S. 925–926.

¹⁴ Reese G. Otto Kinkeldey. *Journal of the American Musicological Society*. С. 2.